

Yaşlı Bireylerin Sosyalleşmesinde Dijital Teknolojinin Rolü: Dijital Yaşlılar Üzerine Bir Çalışma

The Role of Digital Technology in The Socialization of Older People: A Study on Digital Elderly

Meyrem TUNA UYSAL

Dr. Öğr. Üy., Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,

mevremtuna@sdu.edu.tr

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0001-8910-8058

Öz

Dijital teknolojinin yaşlı bireylerin sosyalleşmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Teknoloji yardımıyla yaşlı bireyler, gündelik hayat içerisinde yaşam kalitelerini artırma kapasitesine sahip olmaktadır. Yaşlı bireyler, teknolojiye yeni teknolojilere gün geçtikçe uyum sağlamaya çalışmakta ve her geçen gün teknoloji kullanım oranı artmaktadır. Ancak yaşın getirmiş olduğu fiziksel ve zihinsel değişimlerle birlikte teknoloji kullanımını noktasında birçok engelle de karşılaşmaktadırlar. Çalışma dijital teknolojinin yaşlı bireylerin yaşamlarına nasıl etki ettiğine ilişkin teorik bir tartışma yürütmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla teknolojiye değişim ve gelişimlerle birlikte yaşlı bireylerin teknolojik ürünleri kabul etme, kullanma ve uyum sağlama süreci sosyolojik açıdan önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışma, yaşlılık, sosyalleşme, ve dijital teknoloji kavramlarından hareketle, sosyalleşme sürecinde yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi nasıl kullandıkları, ona nasıl adapte oldukları ve bu teknolojiyi yaşamlarına nasıl entegre ettikleri üzerinde durmaktadır. Buna göre dijital teknolojiyle yaşamlarının son dönemlerinde karşılaşan yaşlı bireyler, her ne kadar teknoloji kullanımı konusunda endişe duysalar da dijital teknoloji, iletişimden sağlık sorunlarına kadar her alanda onların günlük yaşamlarını kolaylaştırmakta, bağımsız bir yaşam sürmelerine ve aktif bir yaşlanma dönemi geçirmelerine yardımcı olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yaşlanma, Sosyalleşme, Dijital teknoloji, Dijital bölünme.

Abstract

Digital technology plays an important role in socializing older individuals. With the help of technology, older individuals have the capacity to increase their quality of life in everyday life. Older individuals are increasingly trying to adapt to innovations in technology, and the rate of use of technology is increasing day by day. However, they also face many obstacles to the use of technology, along with the physical and mental changes brought by the age. The study aims to conduct a theoretical discussion on how digital technology affects the lives of older individuals. Therefore, the process of accepting, using and adapting technological products of older people with changes and developments in technology is of sociological importance. In this context, the study focuses on how older individuals use digital technology in the socialization process, adapt to it and integrate this technology into their lives, based on the concepts of age, socialization, and digital technology. Accordingly, older individuals who encounter digital technology in the final stages of their lives are concerned about the use of technology, but digital technology facilitates their daily lives in everything from communication to health problems, helps them live an independent life and have an active aging period.

Keywords: Old Age, Aging, Socialization, Digital technology, Digital division.

Giriş

Sanayileşme ile birlikte teknoloji alanındaki gelişmeler, toplumların yapısında hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecine neden olmaktadır. Bu süreçte bireyler teknoloji aracılığıyla ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olmak üzere hayatlarının her alanında önemli değişimler yaşamaktadır. Yaş grupları bakımından ele alındığında bu değişimden en çok etkilenen kesimlerden biri de yaşlı bireylerdir. Özellikle sanayileşme ile birlikte değişen yaşam tarzı sonucunda yaşlı bireyler üretimden çekilmekte, emeklilikle birlikte rol ve statüleri değişmekte, sosyal izolasyona uğramakta, başkalarına olan bağımlılıkları artmakta, yaşa bağlı rahatsızlıklar yaşamakta ve evde daha uzun bir zaman geçirebilmektedir¹. Diğer bir ifadeyle yaşlılık sürecinde bireyin, hem bedensel hem zihinsel hem de toplumdaki kültürel kodlar aracılığıyla yaşlılığa ilişkin beklentileri değişebilmekte² ve bu zaman diliminde de teknoloji araçlarını daha uzun sürede ve sıklıkla kullanabilmektedirler³.

¹ Terakye ve Güner 1997, 96; Kalaycı ve Özkul 2017, 94.

² Bulut 2012, 414.

³ Yıldırım Becerikli 2013, 29.

Teknoloji hayatımızın her alanına yayılmakta ve özellikle son yıllarda gündelik yaşam, yüksek teknolojik yeniliklerle dijitalleşmektedir. Bu bağlamda dijital teknoloji, bireylerin yaşam tarzının, yaşam pratiklerinin değişmesine neden olmakta, insanların birbirleriyle nasıl iletişim kuracağına, günlük faaliyetlerini nasıl gerçekleştireceğine ve boş zamanlarını nasıl değerlendireceğine etki etmektedir⁴. Yeni teknolojiye adapte olmak, onu öğrenmek ya da kullanmak yaşlı bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlayan aktif yaş alma sürecini ifade etmektedir. Aynı yıllar arasında doğup aynı dönemin toplumsal ve kültürel özellikleriyle sosyalleşen bireyler, içinde buldukları kuşağa özgü özellikler ve tutumlar sergilemektedir. Dolayısıyla yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi benimseme ve kullanım pratikleri gençlere göre farklılaşmaktadır⁵.

Her ne kadar yaşlılar, dijital teknolojiyi kullanma ve ona uyum sağlama konusunda belirli bir kaygı düzeyi taşısalarda, onların günlük rutinleriyle uyumlu olduğunda bu teknolojiyi öğrenme çabası daha da artmaktadır. Sosyalleşme sürecini devam ettirebilme, aile ve arkadaşlarıyla iletişim kurabilme ve bağımsız bir yaşam sürme noktasında dijital teknoloji kullanımının birçok yararlı etkisi bulunmaktadır. Çünkü dijital teknoloji, yaşlı bireylerin yaşamlarına yeni uyarıcılar getirmekte, sağlık bakımlarını kolaylaştırmakta, ve aynı zamanda onlara bilgiye kolay erişim sunmaktadır⁶. Özellikle, internet ve sosyal medya yaşlılar için bir sosyalleşme aracı olmaktadır. İnternet ve sosyal medya kullanımı sayesinde yaşlılar, toplumsal çevreleriyle iletişimini artırarak yalnızlıklarını azaltabilmekte, yaşam kalitelerini arttırabilmektedir. Bu da yeni iletişim teknolojilerinin yaşlılar için sosyal temaslarını yenilemeleri, geliştirmeleri ve topluluklarında aktif olarak yer almalarını sağlayan bir araç olabileceğini göstermektedir⁷. Nitekim fatura ödemedene para transferi yapmaya, sinema veya otobüs bileti almadan hastaneden randevu almaya kadar birçok işi dijital teknoloji aracılığıyla kolayca yapabilmektedirler⁸. Ancak her geçen gün yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanım oranları artsa da, yaşlılar gençler kadar bu teknolojiyi aktif kullanmamaktadırlar. Çünkü gençlere kıyasla dijital teknolojiyi kullanma ve ona entegre olma konusunda farklı yeteneklere, farklı ihtiyaçlara, farklı endişelere sahiptirler. Nesil etkileri dışında dijital teknolojinin benimsenmesini ya da kabul edilmesini etkileyen fiziksel, bilişsel, tutumsal ve sosyo-ekonomik faktörler bulunmaktadır. Örneğin, dijital teknoloji kullanımında ve yeni bir öğrenme sürecinde yaşa bağlı olarak yaşlılar fiziksel ve zihinsel zorluklarla karşılaşabilir, teknolojinin yararları hakkında şüpheli tutumlar sergileyebilir ve bir ürünün maliyetinden dolayı o ürünü satın alamayabilirler⁹. Dolayısıyla burada yaşlı nüfusun demografik, sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri göz önünde bulundurularak dijital teknoloji kullanımında onların ihtiyaçlarının anlaşılması ve bu yönde teknolojik ürünlerin tasarlanması önem taşımaktadır.

Bu çerçevede çalışma, dijital teknolojinin yaşlı bireylerin sosyalleşmesine nasıl etki ettiğine ilişkin teorik bir tartışma yürütmeyi amaçlamaktadır. Nitekim teknoloji alanındaki yeniliklerle birlikte yaşlı bireylerin dijital teknoloji ürünlerini kabul etmesi, onu kullanması ve ona uyum sağlaması bakımından yeni teknoloji ile ilişkisi sosyolojik bir tartışmayı gerekli kılmaktadır. Buna göre çalışma, yaşlılık, sosyalleşme ve dijital teknoloji kavramlarından hareketle, yaşlanma sürecinde bireylerin dijital teknolojiyle ilişkisi ele alınarak onların bu yeni teknolojiyi nasıl kullandıkları, ona nasıl adapte oldukları, yaşamlarına nasıl entegre ettikleri ve nasıl bir dijital bölünme yaşadıkları konuları üzerinde durmaktadır.

Yaşlılık, Sosyalleşme ve Dijital Teknoloji

Sosyalleşme, toplumsal bir olgu olarak bireyin doğduğu andan itibaren toplum üyeliğini kazanmasında kendinden beklenen uygun rol ve ilgili normlardan haberdar olma sürecidir¹⁰. Diğer bir ifadeyle sosyalleşme yaşam boyu süren bir öğrenme sürecidir¹¹. Bu süreçte birey içinde yaşadığı topluma ya da toplumsal gruba ilişkin bilgileri, değerleri, inançları ile birlikte duyma ve düşünme biçimlerini de elde

⁴ Age UK 2015, 4.

⁵ Erendağ Sümer 2017, 177.

⁶ UNFPA & HelpAge International 2012, 78.

⁷ Independent Age 2010, 5.

⁸ Akyazı 2018, 607.

⁹ Smith 2014.

¹⁰ Erkal 2006, 81.

¹¹ Kağıtçıbaşı 1999, 344.

etmektedir¹². Çünkü kültürün nesilden nesile aktarılmasında ve bunun devam etmesinde sosyalleşmenin rolü büyüktür¹³.

Sosyalleşme, her yaşta grubun ve bireyin toplumsal yaşama katılmayı öğrenme sürecidir¹⁴. Bir çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte tüm aile üyelerinin yaşamları değişmektedir. Dolayısıyla çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olan aile üyeleri de o çocukla birlikte yeni bir sosyalleşme süreci yaşamaktadırlar. Örneğin, yaşlı bireyler büyük anne veya büyük baba olduklarında hem çocuklarına karşı anne ve baba olmayı sürdürmekte hem de kendi çocukları anne ve baba olmaktadır. Buna göre sosyalleşme süreci, aynı aile içerisinde farklı kuşakları birbirine bağlamaktadır¹⁵.

Yaş değişkenine bağlı olarak sosyalleşme sadece çocukluk ya da ergenlikle değil, aynı zamanda yaşlılıkla da ilgilidir. Yaşlılığın potansiyel olarak uzun süreli bir yaşlanma dönemi olduğu göz önüne alındığında, yaşlılıkta sosyalleşme karmaşıktır. Zaman perspektifi, görevleri ve etkileri bakımından erken yaştaki sosyalleşmeden farklıdır. Erken yaşamda sosyalleşme geleceğe yöneliktir. Buna karşılık, yaşlılıkta sosyalleşmenin zaman perspektifi çok yönlüdür. Yaşlı yetişkinler sadece geleceğe değil; geçmişlerine, şimdiki zorluklara ve kazanımlara adaptasyona da ilgi duymaktadırlar¹⁶.

Sosyalleşme süreci yaşlı bireyin yaşam doyumunu ve kalitesini arttırması bakımından önem taşımaktadır. Bu süreçte yaşlı birey, geçirdiği fiziksel ve zihinsel değişimle birlikte yaşama tutunması için girdiği her toplumsal ilişkide yeni bir şeyler öğrenmesine bağlı olarak sosyalleşmektedir. Örneğin, bir huzur evine yerleşen yaşlı bireyin orada yeni arkadaşlıklar kurması gibi durumlar onun yeni bir sosyalleşme süreci yaşamasına neden olmaktadır. Yaşlı bireyin doğduğu andan itibaren ilk sosyalleştiği yer olan aile ve diğer sosyalleşme araçlarıyla birlikte geçirdiği deneyimler, edindiği bilgiler ve ritüeller onun ileriki yaşamına etki etmektedir. Özellikle bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıf onun duruşunu, davranışını, konuşma ve iletişim biçimini, tüketim alışkanlıklarını, yemek yeme biçimini ve beğenilerini diğer bir ifadeyle kültürel sermayesini belirlemektedir¹⁷.

Yaşlılar geçmişin önemli birer temsilcileridirler. Onlar geçmişin olay ve bilgilerini, ailelerinin sahip olduğu değerleri kendinden sonraki kuşağa aktararak önemli bir toplumsal işlevi yerine getirmektedirler¹⁸. Ancak yaşlanma sürecinde birey fiziksel ve bilişsel yeteneklerinin zayıflamasının yanı sıra toplumsal ilişkilerinde de değişiklikler yaşamaktadır. Bu süreç, yaşlı bireyin fiziki görüntüsü ve işlevlerinde süregelen bozulmaların birikimi sonucunda başlamaktadır. Dolayısıyla yaşlılıkla birlikte bireyin hem fiziksel hem zihinsel fonksiyonlarında hem de davranışlarında değişiklikler olmakta, bazı gündelik faaliyetleri sınırlanmakta ve yaşlıların bu yeni durumu onların topluma uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu nedenle yaşlılık, yaşlı bireyler açısından yaşamın oldukça belirsiz, zorluk içinde ve endişe dolu bir dönem olarak da ifade edilmektedir¹⁹.

Toplumların hızla değişmesiyle toplumsal hayattaki her yaş grubunun olduğu gibi yaşlı bireylerin de kendilerini sürekli yenilemesi gerekmektedir. Bu durumda çocukluktan yaşlılığa kadar geçen süre içerisinde farklı kuşaklar farklı zamanlarda birbirlerinden yeni ilişkileri, yeni gelişmeleri öğrenmekte ve aynı zamanda birbirlerine öğretmektedirler. Örneğin, yaşlılar, cep telefonu kullanmayı, bilgisayarda oyun oynamayı, yeni iletişim teknolojisinde kullanılan yeni kelime ve kavramları, çocuklarından öğrenmek durumunda kalabilmektedirler²⁰. Özellikle genç nesil, bir taraftan dijital teknoloji ürünlerinin önemli kullanıcıları olurken diğer taraftan da yetişkinlere ve yaşlı bireylere çok sayıda yeni dijital teknoloji araçlarını tanıtmada önemli bir rol oynamaktadırlar²¹.

¹² Sayın 1994, 161.

¹³ Kağıtçıbaşı 1999, 344.

¹⁴ Mortimer ve Simmons 1978, 422.

¹⁵ Fingerman ve Pitzer 2007, 238.

¹⁶ Fingerman ve Pitzer 2007, 232.

¹⁷ Bourdieu 2004, 240; Görgün Baran 2008, 90.

¹⁸ İlgar 2008, 68-69.

¹⁹ Demirbilek 2005, 210.

²⁰ Tezcan 1996, 48.

²¹ Ritzer 2000, 53-54.

Sürekli değişen bilgi ve teknolojilerin yaşlı nüfusun birikimlerini gereksiz ve yararsız hale getirmesiyle birlikte geçmişte yaşlılar toplumda ‘*tecrübeli, bilgili ve yararlı kaynak kişiler*’ olarak görülürken, günümüz toplumlarında ‘*gelişmeleri takip edemeyen*’ ve ‘*yenilikler karşısında geri kalmış*’ bir grup olarak değerlendirilmektedir²². Toplumun önemli bir kısmında yaşlılık sürecinde bireylerin hayatın hemen hemen her alanından kendilerini çekmesi gerektiğine ya da çekeceğine ilişkin önyargılar bulunmaktadır. Ancak dünya değişirken toplumsal alandaki her yaş grubu da bu değişim sürecinden etkilenmektedir. Dijital olmayan bir dünyada doğan ve sosyalleşen yaşlı bireyler, zamanın değişimiyle birlikte yeni teknolojiye uyum sağlamaya, dijital alana dahil olmaya diğer bir deyişle dijital alanda sosyalleşmeye çalışmaktadır²³.

Teknolojideki hızlı değişim, yaşlı bireylerin ailedeki genç bireylerden bir şeyler öğrenme ihtiyacını geçmişe göre arttırmaktadır. Burada yeniliklere uyum sağlama ya da yenilikleri kabullenmede iki önemli değişken söz konusudur. Bunlardan ilki aile, arkadaş grubu, kitle iletişim araçları gibi sosyalleşme araçlarıyla etkileşim, diğeri ise yapısal etkenlerdir. Sosyalleşme araçlarıyla etkileşim dijital teknolojinin kabulünde bir referans grup olarak önemli rol oynamaktadır. Örneğin; bazı yaşlı bireyler bilgisayar kullanmayı öğrenerek, “e-posta” ya da “internet” aracılığıyla sosyal çevreleriyle iletişim içinde olmayı tercih etmektedirler. Ancak yaşa bağlı olarak yaşlı bireylerin aile üyelerinin evden ayrılması, eş, arkadaş ya da akraba kayıpları yaşaması bu süreci olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan yaşla birlikte, gelir durumu, eğitim durumu gibi faktörler yaşlı bireylerin dijital alandaki teknolojik yeniliklere yönelik tutumlarının oluşmasında önemli bir etkidir. Örneğin; yaşlanma sürecindeki fiziksel ve bilişsel değişimlerle birlikte yaşlı bireylerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, onların dijital teknolojideki hem yeni bilgileri öğrenmesinde hem de dijital alandaki ürün ve hizmetlerin tüketimi için gerekli olan yeteneklerinin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır²⁴. Buna göre dijital teknoloji ürünlerinin yaşlı bireyler tarafından benimsenmesi ve edinilmesi, büyük ölçüde onların yaşam tarzları, değerleri ve ihtiyaçları bakımından doğru orantılı ilerlemektedir. Çünkü yaşlı bireylerin dijital alanda sosyalleşmesi, onların dijital teknolojiye karşı tutumu, eğitim düzeyi, ekonomik durumu, toplumsal statüsü ve teknoloji korkusu gibi kişisel durumlarıyla yakından ilişkilidir²⁵.

Özetle yeni bir sosyalleşme süreci içerisinde olan yaşlı bireyler, dijital alandaki teknolojik yeniliklerin kabul edilmesi noktasında hem sosyalleşme araçlarından hem de yapısal etkenlerden etkilenmektedirler. Her ne kadar dijital teknolojideki yenilikleri kabul etme ya da yaşamlarına entegre etme noktasında çeşitli zorluklar yaşasalar da teknoloji aracılığıyla yaşlı bireyler, günlük yaşam pratiklerini gerçekleştirme noktasında yaşamlarını kolaylaştırmakta, bilgiye ulaşabilmekte, toplumsal çevresiyle iletişimlerini sürdürerek sosyal ilişkilerini devam ettirebilmekte ve var olan bilgilerini paylaşabilmektedirler.

Yaşlılıkta ve Yaşlanma Sürecinde Dijital Teknolojinin Yeri

Nüfusun yaşlanması tüm ülkeleri etkileyen küresel bir olgudur. Yaşlanma, sağlıktan sosyal güvenliğe, çevreyle ilgili konulardan eğitime, aile hayatına, iş olanaklarına, sosyo-kültürel faaliyetlere kadar toplumun tüm alanlarını etkilemektedir²⁶. Yaşlılık dönemi bireyin üretimden çekildiği, rol ve statü kaybına uğradığı, pek çok hastalık sorunuyla karşı karşıya kaldığı bir dönem olarak hem sosyal hem ekonomik hem de sağlık sistemleri gibi pek çok alanı ilgilendiren çok disiplinli bir süreci ifade etmektedir²⁷.

Teknolojinin gelişimiyle birlikte sağlık ve tıp alanındaki ilerlemeler bireylerin yaşam süresinin uzamasına ve doğum oranlarının azalmasıyla da yaşlı nüfusun artmasına neden olmaktadır²⁸. Nitekim

²² Canatan 2015, 326.

²³ Akyazı 2018, 606-607.

²⁴ Özkan ve Purutçuoğlu 2010, 41-43.

²⁵ Darinskaia ve Moskvicheva 2019, 448.

²⁶ DPT 2007, 7.

²⁷ Terakye ve Güner 1997, 96.

²⁸ Özgür ve Sabbağ 2014, 45.

yaşlı sayısındaki artışla birlikte çocuk sayısındaki azalma, nesiller arasındaki dengede bir değişiklik yaratmaktadır²⁹. Günümüzde çoğu gelişmiş ülke iki önemli toplumsal eğilimin ortasında yer almaktadır. Bunlardan ilki, yaşlanan bir nüfus; ikincisi ise bilgi iletişim teknolojilerinin toplumların büyük kesimlerini etkisi altına almasıdır³⁰. Nüfusun yaşlanması göz önünde bulundurularak 65 yaş ve üzerindeki yaşlı bireyler, büyük miktarda bilgi ve deneyim biriktirdiği düşünülen bir bağlamda özellikle emeklilik yoluyla sosyal yaşamdan uzaklaşmaktadır. Dolayısıyla yeni teknolojiler bu noktada yaşlıların gündelik yaşam sürecine yeniden uyum sağlamasına katkı sağlamaktadır³¹. Tüm yaşlılar dijital teknolojinin aktif ve bağımsız kullanıcıları olmasa da, yaşlı insanların çoğunluğunu hedef alan yeni cihazların, uygulamaların ve hizmetlerin büyüklüğü şaşırtıcı olmaktadır³².

Dijital teknoloji, yaşlılar için özellikle uzaktan kontrol edilen uygulamalar aracılığıyla onların sağlık koşullarını izleyerek, başka insanlara artık bağımlı kalmama, özgüvenlerini belirli çevrimiçi topluluklara entegre ederek, özsaygıyı artırarak yalnızlık düzeylerini azaltma ya da çevrimiçi iletişim imkanı sayesinde yaşlıları aktif tutma noktasında onların yaşam kalitesini artırma kapasitesine sahiptir³³. Shapira ve arkadaşları³⁴ tarafından İsrail’de yaşları 70 ile 93 arası değişen toplam 22 yaşlı bireyle yapılan çalışmada bilgisayar ve internet kullanımının yaşlı bireyler üzerinde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir. Buna göre interneti kullanmaya başlayan yaşlıların, kendilerini daha az yalnız hissettikleri ve yaşam kalitelerinin arttığı ifade edilmektedir. Wagner ve arkadaşlarının³⁵ yaptığı bir çalışmada ise, yaşlı bireylerin interneti daha çok “iletişim ve sosyal destek” amaçlı kullandıkları belirtilmektedir. Yaşlı bireylerin olduğu aile, arkadaş ve torunları ile iletişim halinde olmak, yalnızlıklarını gidermek ve coğrafi sınırları ortadan kaldırmak için e-posta, anlık mesajlaşma ve çevrimiçi forumlar gibi farklı çevrimiçi iletişim türlerini kullandıklarını dile getirmektedirler. Buna göre çevrimiçi topluluklar insanların bir araya gelip sosyal temasta bulunabilecekleri yerler olarak tanımlanmaktadır. Örneğin modern dijital teknolojinin en önemli örneklerinden biri olan interneti kullanan yaşlı bireylerin sayısının artmasıyla, yaşlı bireyler arasında sosyal medya kullanımı da her geçen gün artmaktadır. ABD’de yapılan bir çalışmada ise 65 yaş ve üzerindeki bireylerin yarısının çevrimiçi uygulamalara katıldıkları ve daha çok Facebook ve LinkedIn gibi sosyal paylaşım sitelerini kullandıkları belirtilmektedir. Hatta yaşlı bireylerin sosyal medyayı daha çok “zevk almak, sosyal temasta bulunmak, sosyal destek almak ve sağlamak” amacıyla kullandıkları ifade edilmektedir. Çünkü bu platformlar aracılığıyla yaşlı bireyler yalnızlıklarını gidermekte, aile üyeleri ve sosyal çevresi ile ilgili güncel bilgiye sahip olabilmektedirler. Özellikle sosyal destek alma ve sağlama anlamında yaşlı bireyler depresyon, kanser ya da bakım konularında çevrimiçi forumlarda benzer deneyimlere sahip kişilerle iletişime geçerek sorunlarını paylaşmakta ve böylelikle birbirlerine destek olmaktadır. Dolayısıyla yaşlı bireyler internet aracılığıyla çeşitli çevrim içi topluluklara ya da sosyal ağlara katılarak benzer özelliklere sahip bireylerle zaman ve coğrafi kısıtlamalara bakılmaksızın iletişime geçme gibi çok sayıda olanağa sahip olmaktadır³⁶. Diğer bir ifadeyle dijital teknoloji, yaşlı bireylerin aileleri ve arkadaşları ile iletişim halinde olmalarına, evde daha güvenli bir ortam geliştirmelerine, tıbbi bakımı kolaylaştırmalarına, bir kişinin hayatında yeni motivasyonlar sunmalarına, bilgiye daha fazla erişim sağlamalarına, sosyal etkileşim ve saygı, yaşam doyumu, özerklik gibi kendiliklerini artırmalarına yardımcı olabilmektedir³⁷. Böylece dijital teknolojiye erişerek yaşlılar daha bağımsız ve daha sosyal katılımlı hale gelebilmektedir.

Dijital iletişim araçlarının toplumsal etkilerini tanımlayan Daniel Bell, teknolojinin büyük sosyal sonuçları olduğunu ifade etmektedir³⁸. Buradan hareketle yaşlı insanlar, hatta kullanıcı olmayanlar

²⁹ Iancu ve Iancu 2017, 2.

³⁰ Neves, Amaro ve Fonseca 2013, 1.

³¹ Iancu ve Iancu 2017, 1.

³² Taipale ve Hänninen 2018, 258.

³³ Iancu ve Iancu 2017, 1.

³⁴ Shapira vd. 2007, 482.

³⁵ Wagner vd. 2010, 873.

³⁶ Leist 2013, 379-381.

³⁷ Gamberini vd. 2006, 28; Garbin Praničević, Peterlin ve Bućan 2017, 149.

³⁸ DiMaggio vd. 2001, 309.

bile, dijital teknolojinin onların bağımsızlığı ve refahı için faydaları olabileceğini kabullenmektedir³⁹. Her ne kadar yaşlı kullanıcılar yeni teknolojiyi gençlerden daha az kabul etmeye meyilli olsalar bile mevcut yaşam tarzları ve rutinleri ile uyumluysa, faydalarının yeni bir şey öğrenme çabasından daha ağır bastığından eminsele teknolojiyi kullanmaya motive olmaktadır⁴⁰. Bu bağlamda kuşaklar arası dijital boşluğun üstesinden gelmek amacıyla yaşlı bireyler özel ilgiyi hak etmektedirler. Çünkü dijital toplumda meydana gelen hızlı değişimlere daha yavaş adapte olan nüfus grubunu yaşlı bireyler oluşturmaktadır. Yaşlıların giderek daha fazla dijital toplumda yer alabilmesi için de bilgi iletişim teknolojilerine yaşamlarında daha fazla yer vermeleri gerekmektedir⁴¹. Çünkü yaşlanma sürecindeki yaşlı bireylerin bedensel olarak fiziksel aktivitelerindeki hareketliliğin ve dayanıklılığın azalması, kas gücünün zayıflaması gibi etkenlerden dolayı ihtiyaçlarını karşılama noktasında zorluk çekmelerine ve yaşamlarının olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla bu durum da onların yalnızlaşmasına, toplumsal alandan dışlanmasına ve bakım için başkalarına olan bağımlılıklarının artmasına neden olmaktadır. Bu aşamada yardımcı teknolojiler ile bilgi ve iletişim teknolojileri gibi dijital teknoloji araçları yaşlı bireylerin yaşamlarını kolaylaştıracak olası kaynaklar olarak önerilmektedir⁴². Örneğin, yakınlarını arama, bankacılık hizmetlerine kolay ulaşım ve alışveriş gibi hizmetler, aktif bir yaşlanmayı teşvik etmektedir⁴³.

Gamberini ve diğerleri⁴⁴ yaşlıları dijital teknolojiye bağlayan çeşitli unsurlar olduğunu ifade etmektedir. Bunlardan ilki, dijital teknoloji aracılığıyla yaşlı bireyler hastalıktan kaçınmak için tele-sağlık teknolojisi aracılığıyla tıp uzmanlarından tavsiye alabilecek ya da uzaktan denetlenebilecek bir bağ kurabilmektedir. İkincisi, dijital teknoloji bireyin bilişsel ve fiziksel denetimine yardımcı olabilmektedir. Buna göre dijital teknoloji aracılığıyla yaşlı bireyler azalan yeteneklerinin etkisini hafifletebilmekte, artan sosyal destek, yaşlılarda sosyal izolasyon ve depresyon düzeyinin düşmesine neden olabilmektedir. Ayrıca yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla coğrafi mesafenin neden olduğu sevdiklerinden ayrılma sürecini hafifleterek iletişimlerini kolaylaştırabilmektedirler. Böylelikle yaşlı bireyler yakınlarıyla düzenli olarak video tabanlı görüşmeler yaparak kendilerini daha az yalnız hissedebilmektedirler⁴⁵.

Seçim, kontrol, gizlilik sorunları, sosyal etkileşimin azalması korkusu, özellikle yardımcı yaşam teknolojilerinin kullanımı gibi etkenler yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanımı konusunda endişe duymasına neden olmaktadır⁴⁶. Bu bağlamda dijital teknolojiyi kullanmak isteyen yaşlı bireyler için bir takım engeller söz konusudur. Bunlar;

(1) Yaşa bağlı engeller; görme bozukluğu, el becerisi ve hareketliliğine ilişkin sorunlar, anlama ve kavrama zorlukları gibi yaşa bağlı konular.

(2) Teknolojik özellikler; karmaşık ekranlar ve küçük puntolu yazılar, bazı teknik kavramlar ya da, sistem tasarımları ile ilişkili kullanılabilirlik sorunları.

(3) Tutum; dijital teknolojinin tehlikeli, çok pahalı, karmaşık ve kafa karıştırıcı ve öğrenmesi çok zor olduğuna dair oluşturulan algı.

(4) Eğitim ve destek konuları; eğitime erişimin önündeki ekonomik engeller ve eğitim olanaklarının yoksunluğu.

(5) Maliyet; gelirin yetersiz olması nedeniyle teknolojik ürünleri satın alamama, kullanamama ya da bu ürünlere ulaşamama gibi konulardır⁴⁷.

³⁹ Damodaran ve Olphert 2015, 4.

⁴⁰ Ryu, Kim ve Lee 2009, 622.

⁴¹ Álvarez-García, Durán-Sánchez, Río-Rama ve Correa-Quezada 2019, 2.

⁴² Blaschke, Freddolino ve Mullen 2009, 642.

⁴³ Neves vd. 2013, 2; Fingerman ve Pitzer 2007, 239; Görgün Baran, Koçak Kurt ve Tekeli 2017, 8.

⁴⁴ Gamberini vd. 2006, 287-288

⁴⁵ Garbin Praničević vd. 2017, 150.

⁴⁶ Damodaran ve Olphert 2015, 4.

⁴⁷ Blaschke vd. 2009, 646-647; Nedopil, Schaubert ve Glende 2015, 15; Özkan ve Purutçuğolu 2010, 39-40; Akyazı 2018, 606.

Yaşlı bireyler tarafından dijital teknolojinin benimsenmesinin önündeki engellerin ortadan kaldırabilmesi için onların bu yeni teknolojiye yönelik tutumlarının ele alınması gerekmektedir. İngiltere’de yapılan bir araştırmada dijital teknolojiyi benimseyen yaşlı bireyler için önemli engeller bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yaşlı bireylerin evde internet erişimi eksikliğidir. Örneğin, 60-69 yaş arası insanların sadece yarısının evinde internet erişiminin olduğu ve bu oranın 70 yaş ve üstü kişiler arasında % 17’ye düştüğü ifade edilmektedir. Burada internet bağlantısına sahip olmamak veya erişmemek için temel neden, yaşlı bireylerin ihtiyaç duyduklarını hissetmemesidir. İkinci olarak yaşlı bireyler, dijital teknolojinin kendileriyle alakalı olmadığını ve bu teknolojiyi kullanarak kişinin her hangi bir kazanımda bulunamayacağını düşünmektedir. Ayrıca teknolojinin pazarlanması noktasında yaşlıları ilgilendirmeyen ürünlerin ön plana çıkması ve genellikle gençlere yönelik olması, yeni teknolojik bir ürün tasarlanırken genellikle yaşlıların düşünülmeden onlara uygun olmayan şekilde tasarlanması, ürünlerin maliyetli olması ve güvenlik sorunları noktasında yeterli bilgiye sahip olmaması söz konusudur. Bu durumda yaşlı bireyler yeni teknoloji konusunda belirli korkulara ve endişelere sahip olma eğilimindedirler⁴⁸.

Tüm bu sorunlar olmasına karşılık yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi öğrenmesi ve bunu kullanabilir hale gelmesi bir yandan kendilerine olan özgüvenin bir yandan da yaşam kalitelerinin artmasına neden olmaktadır. Böylelikle hem psikolojik açıdan kendilerini iyi hissetmekte hem yalnızlık hissinden kısmen de olsa uzaklaşmakta hem de toplumsal çevreye uyum sağlamaları kolaylaşmaktadır⁴⁹. Bu noktada dijital teknoloji, yaşlı bireylerin gündelik yaşam pratiklerini gerçekleştirme noktasında önemli rollere sahiptir. Dolayısıyla yaşlı bireylere yönelik onların yaşamlarını kolaylaştırıcı ürünlerin tasarlanması ve onlar tarafından yeni dijital teknoloji ürünlerinin daha etkin bir şekilde kullanımı gerekmektedir.

Yaşlı Bireylerin Dijital Teknolojiyi Kullanma Biçimleri

Küresel kültür oluşumunda teknoloji aracılığıyla ortaya çıkan iletişim ortamlarının dijital dönüşüme uğraması yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır⁵⁰. Bu yeni iletişim teknolojileri, toplumda zaman ve mekân algısını değiştirerek insanlar arasında iletişimin daha hızlı gerçekleşmesini sağlamaktadır⁵¹. Teknoloji aracılığıyla bireyler, boş zaman davranışlarıyla deneyimlerini değiştirmekte ve teknolojik araçlar insanların yaşamlarının bir parçası haline gelmektedir. Nitekim bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler ve diğer teknolojik araçlar aracılığıyla bireyler gündelik yaşam pratiklerini dijital ortamla karşılar hale gelmektedir. Bu süreçte bireylerin boş zaman aktiviteleri değişmekte ve alışkanlıkları yenilenmektedir⁵².

Yeni iletişim teknolojileri ve sunduğu olanaklar günümüzde çocuklardan ileri yaş grubuna kadar giderek artan bir önemde kitleselleşmekte, yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla pek çok kişi birbirleriyle ve dünyayla iletişim kurmaktadır⁵³. Özellikle yeni teknolojilere yaşlı bireylerin uyum sağlaması, bu teknolojileri öğrenmesi ve bunları kullanması genç kuşağa göre daha zor olmaktadır. Fakat yeni teknolojilere uyum sağlayan yaşlılar için de bu teknolojiler onların yaşamlarının bir parçası haline gelmektedir. Örneğin, akıllı telefonlar yaşlı bireylerin yaşamında önemli bir iletişim aracına dönüşmektedir. Dolayısıyla yaşlı bireyler yeni bir teknolojiyi en son kabul eden grup olsa bile, eğer onların yaşamında ihtiyaçlarının karşılanmasına cevap veriyorsa bir ürün ya da hizmeti almaktan kaçınmamaktadırlar⁵⁴. Yaşlı bireylerin teknolojiyi nasıl algıladıklarını bilmek ve profillerini anlamak, yaşlılara yönelik hizmetler, ürünler veya programlar sağlayan işletmeler, hükümet ve sosyal hizmet paydaşları tarafından dikkate alınması gereken önemli unsurlardır⁵⁵.

⁴⁸ Independent Age 2010, 5.

⁴⁹ Akyazı 2018, 607.

⁵⁰ Yengin 2019, 143.

⁵¹ Toffler ve Toffler 2004, 83.

⁵² Yengin 2019, 141.

⁵³ Yıldırım Becerikli 2013, 19.

⁵⁴ Özkan ve Purutçuoğlu 2010, 41; Tekedere ve Arpacı 2016, 380.

⁵⁵ Iancu ve Iancu 2017, 3.

Teknolojinin gelişimi hızlı bir şekilde ilerlediği için yaşlı bireyler tarafından takip edilmesi ve benimsenmesi zor olmaktadır. Yaşlı bireyler fiziksel ve bilişsel yetilerinin zayıflamasından dolayı birçok yeni teknolojik ürünleri kullanamamaktadır⁵⁶. Wang ve diğ.⁵⁷ yaptığı bir çalışmada teknolojiyi benimseme noktasında yaşlı bireyler, bir yandan bu ürünlerin yararları noktasında motive edilirken bir yandan da birçok engelle vazgeçirilmeye çalışıldıkları tespit edilmiştir. Çalışmada teknolojik ürünleri kullanmanın yaşlı bireyler için yararlı olduğu, onları gençleştirdiği, kültürel olarak güncel tuttuğu, kişilerarası ağlarını geliştirmelerine ve sürdürmelerine yardımcı olduğu ve manevi destek sağladığı ifade edilmektedir. Ayrıca yaşlı bireylerin teknolojik ürünleri benimseme noktasında gençlerden daha muhafazakâr ve pasif oldukları, bunları kullanmak için sıklıkla yardıma ihtiyaç duydukları belirtilmektedir. Teknolojiyi benimseme sürecinde birçok yaşlı birey, çocuklarıyla ve torunlarıyla iletişimi sürdürebilmek amacıyla cep telefonu, bilgisayar ve internet gibi teknolojik ürünleri kullanmaya başlamaktadır. Bu öğrenme sürecinde ise çocuklarından veya torunlarından yardım almaktadır.

Yaşlı bireyler, gençlere oranla iletişim araçlarını kullanma noktasında sunduğu bilgi, iletişim gibi birçok faydasına rağmen daha yavaş olmaktadır. Yaşlı nüfus, genellikle yaşlı bireylerin ‘yeni iletişim teknolojileriyle mesafeli olduğu’ yönündeki önyargılardan beslenerek ihmal edilmektedir⁵⁸. Ancak yaşlı bireyler bu yeni teknolojilere sadece yaşamlarının sonlarında maruz kalmakta, bunları kullanmak için de yeni dijital beceriler kazanmak zorundadırlar. Beceri sorununun yanı sıra, toplumda teknolojiye aşırı bağlılık nedeniyle insanların yaşam tarzlarında ortaya çıkan değişiklikler yaşlıların teknolojiye yönelik daha fazla endişe duymasına neden olmaktadır. Bu nedenle de teknoloji ile ilişkili olarak güvenlik, gizlilik sorunları ve insan temasının azalması gibi endişelerini sıklıkla dile getirmektedirler⁵⁹.

Türkiye’de ve dünyada yaşlı nüfusun diğer nüfus gruplarına göre teknolojiyi benimseme oranları düşük olsa bile günümüzde yaşlı nüfusun önceki yıllara göre dijital teknolojiyi kullanma oranı gün geçtikçe artmaktadır. Amerika’da Pew Araştırma Merkezi tarafından 2017’de yayınlanan araştırmanın⁶⁰ sonuçlarına göre, 2000 yılının başlarında yaşlıların sadece yüzde 14’ü interneti kullanırken, araştırmanın yapıldığı yıllarda 65 yaş ve üstü bireylerin yüzde 67’sinin interneti kullandığı belirtilmektedir. Aynı çalışmada 2013 yılında yaşlı bireylerin yüzde 23’ü akıllı bir telefona sahip iken, bu oran ileriki yıllarda yaşlı nüfusun yaklaşık yarısına ulaşmaktadır. Yaşlı bireyler arasında 65-69 yaş aralığında olan bireylerin yüzde 59’u, 70-74 yaş aralığında olanların yüzde 49’u ve 80 yaş üzerinde olan bireylerin yüzde 17’si akıllı telefona sahip olmaktadır. Verilerden de anlaşılacağı üzere akıllı telefon sahipliği ve kullanım oranı yaş ilerledikçe kayda değer bir şekilde düşmektedir. Bununla birlikte yaşlı bireyler arasında internet kullanımı ve akıllı telefon sahipliği arttıkça sosyal medya kullanımı da artmaktadır. Ayrıca araştırmada sosyal medya kullanımını gerçekleştiren 65 yaş ve üzeri yaşlı bireylerin Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ağlarını kullandıkları belirtilmektedir.

Finlandiya’da yapılan bir araştırma, 75-89 yaş aralığındaki bireylerin yeni teknolojiye yoğun ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Burada Her beş yaşlı bireyden ikisi yeni teknolojiyi kullanarak arkadaşlarıyla iletişim kurduklarını ifade etmektedir. Araştırmaya katılanların yaklaşık %84’ü cep telefonu kullandıklarını, %70’i ise cep telefonlarını yanlarında taşıyarak kendilerini daha güvende hissettiklerini belirtmektedir. Ayrıca örneklem grubunun dörtte biri bilgisayara, beşte biri internet erişimine ve altıda biri ise e-postaya sahip olduklarını dile getirmektedir. İngiltere’de ise 55-75 yaş grubundaki bireylerin %45’i haftada otuz saatte kadar çevrimiçi olarak zaman geçirdiklerini, %47’si iletişim kurmak için Skype veya anlık mesajlaşma servislerini kullandıklarını belirtmektedir⁶¹. Nasi, Rasanen ve Sarpila tarafından yapılan bir çalışmada⁶² da, 60-79 yaş aralığındaki bireylerin interneti ne sıklıkla kullandıkları ele alınmaktadır. Buna göre, 65 yaşın altındaki bireylerin % 59’u, 70 yaş ve üzerindeki bireylerin ise yalnızca % 25’i interneti sık kullanmaktadır. Ayrıca interneti kullanma

⁵⁶ Ekici ve Gümüş 2016, 27.

⁵⁷ Wang vd. 2018, 802.

⁵⁸ Yıldırım Becerikli 2013, 21.

⁵⁹ Wu, Damnée, Kerhervé ve Ware 2015, 198.

⁶⁰ Anderson ve Perrin 2017.

⁶¹ UNFPA & HelpAge International 2012, 78.

⁶² Rasanen ve Sarpila 2012, 173.

sıklığında yaşlı bireylerin eğitim durumu, cinsiyeti ve ekonomik faaliyetleri de etkili olmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe interneti kullanma sıklığı da artmaktadır. Örneğin, ilköğretim mezunu yaşlı bireylerin yalnızca %27'si, ortaöğretim mezunlarının %43'ü, üniversite mezunlarının ise %66'sı interneti sıklıkla kullanmaktadır. Bu durum cinsiyet bakımından ele alındığında erkeklerin (%47), kadınlardan (%37) daha sıklıkla interneti kullandığı anlaşılmaktadır. Ekonomik durum bakımında ise çalışan yaşlı bireylerin %66'sı, çalışmayan yaşlı bireylerin ise %38'i sıklıkla interneti kullanmaktadır. Dolayısıyla yaşlı bireylerin interneti kullanma sıklıklarında onların demografik ve sosyo-ekonomik durumları etkili olmaktadır. Almanya'da ise 60 yaş ve üstü gruplarda internet kullananların oranı diğer yaş gruplarına göre daha düşük düzeydedir. Yaşlı erkeklerin interneti kullanma oranı yaşlı kadınlardan daha fazladır. Bu durum eğitim seviyesine bağlanmaktadır. Nitekim burada eğitim seviyesi ile yaşlıların interneti kullanma arasındaki ilişki ele alındığında kadınların erkeklere göre daha düşük eğitim seviyesine sahip olmaları onların daha az internet kullanma becerisine sahip olduklarını göstermektedir. Ancak gençler ile yaşlılar arasındaki dijital uçurumun kapanması pek olası gözükmemekle birlikte yaşlılar arasında interneti kullanma oranı arttıkça bu uçurumun zamanla daralacağı ve her geçen gün de yaşlı bireylerin interneti kullanma oranının artacağı ifade edilmektedir⁶³. Eurostat tarafından yayınlanan "Ageing Europe-Looking at the Lives of Older People in the EU" raporda⁶⁴ ise, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan 65-74 yaş grubu içerisinde yer alan yaşlı nüfusun % 81'inin e-posta alma-gönderme, % 72'sinin haber okuma, % 60'ının sağlıkla ilgili bilgi arama, % 54'ünün internet bankacılığı, % 37'sinin video içerik izleme, % 35'inin sesli-görüntülü arama ve % 34'ünün ise Facebook, Twitter gibi sosyal ağlara katılma amacıyla interneti kullandıkları belirtilmektedir.

Türkiye'de TÜİK'in⁶⁵ 2014-2019 yılları arasında 65-74 yaş grubu içerisinde yer alan yaşlı bireylerin interneti kullanma oranı farklılaşmaktadır. İnterneti kullanan 65-74 yaş grubundaki yaşlı bireylerin oranı 2014 yılında yüzde 5,0 iken bu oran 2015 yılında yüzde 5,6; 2016 yılında yüzde 8,8; 2017 yılında yüzde 11,3; 2018 yılında yüzde 17,0 ve 2019 yılında yüzde 19,8'dir. Buna göre internet kullanan 65-74 yaş grubundaki yaşlı bireylerin oranı 2014-2019 yılları arasında 4 kat artmaktadır.

Tablo 1: Türkiye'de 2014-2019 Yılları (Son 3 Ay İçinde) Arasında Yaşlıların İnternet Kullanma Durumu

Yıl	Cinsiyet	Yaş (65-74 Yaş)	Toplam
2014	Kadın	1,8	5,0
	Erkek	8,8	
2015	Kadın	2,8	5,6
	Erkek	8,8	
2016	Kadın	5,8	8,8
	Erkek	12,5	
2017	Kadın	7,5	11,3
	Erkek	15,6	
2018	Kadın	11,9	17,0
	Erkek	23,0	
2019	Kadın	15,0	19,8
	Erkek	25,3	

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2014-2019.

İnternet kullanan 65-74 yaş grubu arasındaki yaşlı bireyler cinsiyete göre ele alındığında ise yaşlı erkeklerin interneti kullanım oranı yaşlı kadınlardan daha yüksektir⁶⁶. Yıldırım Becerikli'ye⁶⁷ göre

⁶³ Paul ve Stegbauer 2005, 10.

⁶⁴ Eurostat 2019.

⁶⁵ TÜİK 2019.

⁶⁶ TÜİK 2019.

yaşlı bireylerin interneti kullanma nedenleri arasında “*eskiden çalıştıkları, birlikte vakit geçirdikleri, paylaşımında buldukları, gençlik yıllarını birlikte geçirip, benzer eğitimleri aldıkları insanlarla iletişimlerini devam ettirerek sosyal ilişkilerini sıcak tutmak, karşılaştıkları sağlık sorunları hakkında araştırma yapmak ve online destek almak, eğer kaçırdıkları bir dizi ya da program varsa onu daha sonra internet üzerinden izlemek gibi*” etkenler yer almaktadır. Yaşlı bireyler bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla internet üzerinden araştırmalar yapmakta, sosyal medya sitelerine başvurabilmektedirler. Özellikle sosyal medya kullanımında “Facebook” yaşlı bireylerin en çok tercih ettiği dijital ortamlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Koçak ve Terkan yaptığı bir çalışmada⁶⁸ ise yaşlı kadınların interneti daha çok “eğlence, zaman geçirme, haber ve gelişmeleri yakından takip etme” gibi amaçlarla kullandıklarını, buna karşılık yaşlı erkeklerin ise interneti “bilgi edinme, araştırma, haber ve gelişmeleri yakından takip etme” gibi amaçlarla kullandıkları belirtilmektedir. Taşan’ın çalışmasında⁶⁹ da yaşlı bireylerin en çok “Facebook”(%65,4) kullandığı ve bu uygulamayı sırasıyla “Instagram” (%26,3), “Youtube” (%16,7) ve” Twitter” (11,3) izlediği ifade edilmektedir. Buna göre yaşlı bireyler sosyal medyayı “kişisel kimlik temsili” ile “sosyalleşme”, “etkileşim sağlamak” ve “bilgi edinimi ihtiyacını karşılamak” için kullandıklarını belirtmektedir. Ayrıca yaşlı bireyler en çok sosyal medyada sırasıyla “haberler, güncel gelişmeler, sosyal, kültürel ve sanatsal içerikler, etkinlik duyuruları, hobi ve uğraşlar, sağlıkla ilgili içerikler, yakınlarının fotoğraf, video ve paylaşımları ve eğlence amaçlı içerikler”i tercih etmektedirler.

Sosyal medya, yeni medya teknolojilerinin bir ürünü olan, insanların sanal dünyada sosyalleşmesine fırsat veren dijital bir ortamdır. Sosyal medya, insanlara dünyanın her yerindeki bireylerle sosyalleşme fırsatı sunmaktadır⁷⁰. Şenceylan’ın⁷¹ yaşlı bireylerin sosyal medya kullanımında etkili olan motivasyonlarının neler olduğuna dair yaptığı bir çalışmada da yaşlı bireylerin sosyal medya kullanım nedenleri arasında “*bilgi edinme, toplumsal etkileşim, eğlence, toplumsal çevre etkisi, gözetleme vb.*” etkenler yer almaktadır. Buna göre yaşlı bireylerin “*hayatı yakalamak*”, “*hayatın dışında kalmamak*” için sosyal medyayı kullandıkları ve bu tür motivasyonların yaşlı bireylerin sosyal medya kullanım oranlarını arttırdığı ifade edilmektedir. Orta yaş ve yaşlı bireylerin internet ve sosyal medya kullanımı ile ilgili yapılan bir diğer çalışmada⁷² ise yaşlıların internet ile birlikte sosyal medya kullanım oranlarının arttığı belirtilmektedir. Buna göre yaşlı bireylerin internet ortamında “*mevcut arkadaşlarıyla iletişim kurmak, eğitim amaçlı kullanmak ve eski arkadaşlarıyla tekrar iletişim kurmak*” istedikleri dile getirilmektedir. Aynı zamanda sosyal medyayı “*iletişim, paylaşım ve eğlence*” amaçlı kullandıkları ifade edilmektedir.

Yapılan çalışmalardan da görüldüğü üzere yaşlı nüfusun yeni teknolojiyle olan ilişkisi her geçen gün artmaktadır. Özellikle yaşlıların yaşamlarının değişim ve dönüşümü açısından en önemli dijital teknoloji, internettir⁷³. Bir iletişim teknolojisi olarak internet, dijitalleşmenin merkezinde yer almakta ve yaşlı bireylere yaşam kalitelerini çeşitli şekillerde iyileştirme imkânı sunmaktadır. Buna göre yeni teknoloji, yaşlı bireyler için dijital alanda yeni bir sosyalleşme biçimi olarak ifade edilebilir⁷⁴.

Dijital Bölünme

Dünyada ve Türkiye’de yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte bu nüfusun karşılaştığı örgütsel ve gündelik yaşama dair sorunların da çoğalması, kuşaklararası iletişim sorunlarını beraberinde getirmektedir⁷⁵.

⁶⁷ Yıldırım Becerikli 2013, 22.

⁶⁸ Koçak ve Terkan 2010, 170.

⁶⁹ Taşan 2018, 70-71.

⁷⁰ Yengin ve Bayrak 2017, 380.

⁷¹ Şenceylan 2019.

⁷² Tekedere ve Arpacı 2016.

⁷³ Damodaran ve Olphert 2015, 4.

⁷⁴ Iancu ve Iancu 2017, 2.

⁷⁵ Yıldırım Becerikli 2013, 22.

Özellikle teknolojiyle büyüyen genç nesil ile yaşlı nüfusun dijitalle olan ilişkisi ele alındığında yaşlılar, gençlere kıyasla her zaman bir adım geride kalmaktadır⁷⁶.

Daha önceleri “*bilgi eşitsizliği*” ya da “*bilgi boşluğu*” gibi kavramlarla ifade edilmeye çalışılan dijital bölünme kavramı, 1990'ların ikinci yarısından itibaren yeni medyaya eşit olmayan erişim ve kullanım konusuna dikkat çekilerek ele alınmaya başlanmaktadır⁷⁷. Norris, farklı türlerde dijital bölünmenin olduğunu ileri sürmektedir. Bunlardan ilki, sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki internet erişimi farklılıklarını ifade eden ‘*küresel bölünme*’; ikincisi, her toplumdaki bilgi bakımından zengin ve fakir insanlar arasındaki boşluğu ifade eden ‘*sosyal bölünme*’; üçüncüsü ise kamusal yaşama katılmak ve toplumsal alana dahil olmak için dijital teknolojiyi kullananlarla kullanmayanlar arasındaki farklılıkları ifade eden ‘*demokratik bölünme*’dir⁷⁸.

Konumuz açısından ele alındığında nesiller arasındaki ayrımı ifade eden dijital bölünme, farklı yaş gruplarının modern bilgi ve iletişim teknolojilerine (cep telefonları, kişisel bilgisayarlar, internet ve ilgili hizmetler) erişimini ve bu teknolojinin yine farklı yaş gruplarının kullanımları arasındaki boşluğu tanımlamaktadır⁷⁹. Diğer bir deyişle internet, e-posta ve cep telefonları gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini kullananlarla kullanmayanlar arasındaki dijital becerilerin eksikliğini ifade etmektedir⁸⁰.

Prensky⁸¹ dijital bölünme kavramını ele alırken yaşa bağlı bir kategorilendirme yaparak farklı yaş gruplarında yer alan insanların teknoloji ile ilişkisini belirlemeye çalışmaktadır. Hatta yaş ve teknoloji ilişkisini açıklarken “*dijital yerli*” ve “*dijital göçmen*” kavramlarını ele almaktadır. Prensky'e göre “*dijital yerliler*” teknoloji ile iç içe büyümekte, yaşamlarındaki günlük rutin işlerini bile teknoloji ile yürütmektedir. Buna karşılık “*dijital göçmenler*” ise dijital yerlilerden farklı sosyalleşmekte, teknolojiyle hayatlarının son dönemlerinde tanışmakta ve bu teknolojiyi kullanmak zorunda kalmaktadır. Buna göre dijital göçmenler, dijital teknolojiye ilişkin tutumları ve kapasiteleri açısından dijital yerlilerden oldukça farklı bir gruptur. Bu bağlamda dijital göçmeleri üç grupta ele almak mümkündür:

Kaçınanlar: Bu grupta dijital göçmenler, nispeten teknolojisiz veya asgari düzeyde teknoloji kullanımını içeren bir yaşam tarzını tercih etmektedirler. Sabit hatlara, cep telefonuna ve e-posta hesabına sahip olma eğilimindedirler. Buna karşılık “Twitter veya Facebook” gibi sosyal ağ kullanımları söz konusu değildir.

Zoraki benimseyenler: Teknolojinin gündelik yaşamın bir parçası olduğunun farkına varırlar ve onunla etkileşime girmeye çalışmaktadırlar. Bu grup üyeleri bir cep telefonuna sahip olsa da yardım alarak mesaj atabilirler, Google'ı zaman zaman kullanabilirler, e-postalarını aralıklı olarak kontrol edebilirler ancak bir Facebook hesabına sahip olmayabilirler. Dolayısıyla bu grup çok çeşitli ve dijital göçmen grubunun çoğunluğunu içerse de dijital teknolojiyi kullanma istekliliğinden çok bu teknolojiye karşı tedbirli davranmaktadırlar.

Hevesliler: Bu grupta ise dijital göçmenler, dijital yerliler kadar teknolojiyi kullanmaya heveslidirler. Dijital göçmenler burada teknolojinin değerini görürler ve bunu kullanmak için ellerinden geleni yaparlar. Bu grup üyeleri e-postalarını düzenli olarak kontrol ederler, Skype kullanırlar, bir Facebook hesabları vardır ve bunu çocuklarıyla tercih edilen bir ortamda etkileşim kurmanın ve eski arkadaşlarla bağlantı kurmanın en iyi yolu olduğunu kabul ederler⁸².

Kuşaklar arasındaki değerler, düşünme biçimleri ve yaşam tarzları gibi unsurların dijital bölünmeye katkısı bulunmaktadır. Nitekim yukarıda da ifade edildiği üzere gençler teknolojiyle daha erken yaşlarda tanışmakta ve çoğu çocukluklarında beceri kazanmaktayken; yaşlılar bu yeni teknolojiye yaşamlarının son dönemlerinde maruz kalmakta ve farklı bir sosyalleşme süreci geçirmektedirler. Bu

⁷⁶ Neves vd. 2013, 2.

⁷⁷ Van Dijk 2006, 221.

⁷⁸ Norris 2001, 4; Olphert, vd. 2005, 2; Iancu ve Iancu 2017, 2.

⁷⁹ Eurostat 2019, 134; Şenceylan 2019, 5.

⁸⁰ Hargittai 2001, 1; Robinson, Dimaggio ve Hargittai 2003, 2; Van Deursen ve Van Dijk 2011, 909; Zdjelar, Zajdela Hrustek ve Sumpor 2019, 277; Garbin Praničević vd. 2017, 150.

⁸¹ Prensky 2001, 1-3.

⁸² Zur ve Walker 2011, 1-2.

bakımdan, yaşlı bireylerin gençlere kıyasla teknolojiyle geç tanışmaları, onları daha dezavantajlı yapmaktadır. Yaşlı birey, bilgiye ve hizmetlere ulaşabilmek, toplumda yer alabilmek ve toplumsal alandan dışlanmamak için teknolojiyi kullanmaya mecbur kalabilmektedir⁸³. Çünkü günümüzde topluma dahil olmak dijital dünyaya aktif katılım demek ise, çevrimiçi olmayan veya internette aktif olmayan yaşlı bireyler, toplumsal alandan dışlanma riski altındadırlar⁸⁴.

Yeni iletişim teknolojilerin sunduğu bilgi, iletişim ve bağlantıdan elde edilebilecek sayısız faydaya rağmen birçok yaşlı birey, genç nesillere kıyasla interneti benimsemenin nispeten yavaş olduğunu ve dijital bölünmeye yol açtığını ifade etmektedir⁸⁵. İnternet ve sosyal medya kullanımı her yaş grubunun özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Geçmişte yapılan araştırmalar dijital bölünmenin ne kadar büyük olduğuna ve yaşlı bireylerin yaşadığı “bilgisayar kaygısı” ve “teknophobi” gibi konulara yer vermektedir⁸⁶. Bugün gelinen noktada bu bölünme giderek daralmakta ve yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanma oranı her geçen gün artmaktadır⁸⁷. Ancak günümüzde yine gençler interneti daha çok kullanırken, bu teknolojileri kullanarak büyümeyen yaşlı bireylerin interneti daha az kullandıkları görülmektedir. Örneğin, İsviçre ve 16 Avrupa Birliği ülkesinde yapılan bir çalışmada 50 yaş ve üstü bireylerin sadece % 49'unun interneti kullandığını, yaşlı bireyler arasında internet kullanımının yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir gibi kişisel faktörlerden etkilendiğini, yaş ilerledikçe yaşlı bireylerin internet kullanım oranlarının düştüğünü göstermektedir. Ayrıca eğitim ve ekonomik durumu daha yüksek olan erkek ve yaşlı bireylerin interneti kullanma oranı daha yüksektir. Buna ek olarak, bireylerin sağlığı, teknolojiyle ilgili önceki deneyimleri ve ülkelere özgü ekonomik durum ve iletişim teknolojisi altyapısı gibi faktörlerin, yaşlı bireylerin internet kullanımında etkili olduğu dile getirilmektedir⁸⁸. Dolayısıyla bilgi ve iletişim teknolojilerini kullananlar ile kullanmayanlar arasındaki dijital bölünme sürecinde gelir durumu, eğitim düzeyi gibi sosyo-ekonomik faktörlerin yanı sıra toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken ve yaş gibi demografik faktörlerin etkisi göz ardı edilmemelidir⁸⁹.

Özetle teknolojiyi benimseme noktasında yaşlı bireyler nispeten diğer yaş gruplarına göre geride kalmakta, bu da dijital bir bölünmeye yol açmaktadır⁹⁰. Bu nedenle yaşlı bireylerin de en az gençler kadar teknolojiyi kullanabilmeleri gerekmektedir. Yaşa bağlı olarak geçirdiği bireysel yeti kayıplarıyla yaşlı bireyin teknoloji kullanımında dijital beceriler edinmek zorunda kalması ve bu süreçte çeşitli zorluklarla karşılaşması mümkündür. Ancak yaşlı bireyler, toplumsal alandan dışlanmama, yalnızlığa itilmeme ve yaşamlarını anlamlandırmaları bakımından günün koşullarına ayak uydurarak aktif bir yaşlanma süreci geçirmeye çalışmalıdırlar.

Sonuç

Dijital teknoloji bireylerin yaşam alanlarının her aşamasında artarak etkisini göstermektedir. Teknoloji aracılığıyla bireyler toplumsal çevreyle iletişim kurma, güncel olayları takip etme, yeni beceriler öğrenme, alışveriş yapma, fatura ödeme gibi günlük aktivitelerini yerine getirebilmektedir. Dolayısıyla yeni teknoloji ürünlerinin kullanılması bireyin yaşamına sağladığı kolaylıklar nedeniyle giderek yaygınlaşmakta ve vazgeçilmez bir hal almaktadır.

Her yaş grubunda olduğu gibi 65 yaş ve üzeri yaşlı bireylerin de dijital teknoloji ile olan ilişkisi her geçen gün artmaktadır. Yaşamlarının son dönemlerinde yaşlılar, teknolojiyle daha geç tanıştıklarından dolayı dijital alanda gençlere kıyasla farklı beceriler kazanmakta, farklı bir sosyalleşme süreci geçirmektedirler. Çünkü yaşlılık süreciyle birlikte yaşlıların fiziksel ve bilişsel sağlıklarındaki değişimler yeni teknolojiyi kullanma ve yaşamlarına entegre etme noktasında onların yaşamlarını kolaylaştırabilmektedir. Örneğin dijital teknoloji kullanımıyla birlikte yaşlılar, bilişsel yeteneklerini arttırmakta, fiziksel sağlıklarına katkıda bulunmakta ve bağımsız bir yaşama sahip olmaktadır. Özellikle internet aracılığıyla iletişim ve bilgiye kolay ulaşım, onların yaşam pratiklerini

⁸³ Wu vd. 2015, 197-199.

⁸⁴ Seifert 2020, 2.

⁸⁵ Damodaran ve Olphert 2015, 4.

⁸⁶ Şenceylan 2019, 5.

⁸⁷ Damodaran ve Olphert 2015, 4; Paul ve Stegbauer 2005, 10.

⁸⁸ Seifert 2020, 1.

⁸⁹ Abbey ve Hyde 2009, 225.

⁹⁰ Eurostat 2019, 134.

kolaylaştırmanın yanı sıra toplumsal hayata katılımlarını artırarak aktif bir yaşam sürebilmelerini sağlamakta ve sosyal izolasyonun azaltılmasına yardımcı olmaktadır. İncelenen çalışmalarda⁹¹ da görüldüğü üzere yaşlı bireyler dijital teknolojiyi “aile, arkadaş ve torunları ile iletişim halinde olmak, yalnızlıklarını gidermek, sağlık sorunları hakkında araştırma yapmak, bilgiye kolay erişmek, vb.” amaçlı kullanmaktadırlar. Çünkü dijital teknoloji, yaşlıların sosyal temaslarını yenilemelerini, geliştirmelerini ve toplumda aktif olarak yer almalarını sağlayan bir araç olabilmektedir. Aynı zamanda dijital teknoloji yaşlı bireylere toplumsal çevresiyle etkileşim kurmak, yeni öğrenme, beceri geliştirme ve deneyim toplama imkanına sahip olma, bu edindiği öğrenme, beceri ve deneyimlerini başkalarıyla paylaşma imkânı sunmaktadır. Ancak yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi benimseme noktasında birtakım engelleri aşması gerekmektedir. Örneğin, yaşlı bireylerin internet erişimine sahip olmaması aslında onların internet erişimine ihtiyaç duyduklarını hissetmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden de dijital teknolojinin onlara ne gibi imkânlar sunacağı ya da sunduğu noktasında düşük bir farkındalık söz konusudur. Yaşlı bireyler dijital teknolojinin kendileri ile alakalı olmadığını düşünmektedir. Bu durum da aslında teknoloji pazarlamasının daha çok gençlere yönelik olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü tasarlanan dijital ürünler daha çok genç neslin göz önünde bulundurularak yapılmakta ve bu süreçte yaşlı bireyler göz ardı edilmektedir. Dijital alanda tasarlanan ürünlerin gençlere yönelik olmasında dolayı da yaşlı bireyle için bu teknolojiyi kullanma caydırıcı olabilmektedir. Ayrıca bir teknoloji ürününün maliyetli olması ve güvenlik gibi etkenler de yaşlı bireyleri endişelendirmektedir⁹².

Sonuç olarak, teknolojiyle yaşamlarının son dönemlerinde karşılaşan yaşlı bireyler, gençlere kıyasla dijital alanda farklı bir sosyalleşme süreci yaşamaktadırlar. Nüfusun yaşlanması ve artan yaşam beklentisi göz önüne alındığında, teknoloji kullanım sürecinde yaşlı bireyler her ne kadar endişe duysalar da iletişimden sağlık sorunlarına kadar her alanda onların yaşamlarını kolaylaştırarak bağımsız bir yaşam sürmelerine ve aktif bir yaşlanma dönemi geçirmelerine yardımcı olmaktadır. Ancak yeni teknolojinin gençlere uygun şekilde tasarlanması, yaşlıların teknolojiyi kullanma ve ona uyum sağlama noktasında zorluklar yaşamalarına, çeşitli engellerle karşılaşmalarına, korku ve endişe duymalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla yeni teknoloji ürünlerinin yaşlıların fiziksel ve bilişsel özellikleri ile birlikte cinsiyet, eğitim durumu ve ekonomik durumları da göz önünde bulundurularak onların ihtiyaçları ve yetenekleri doğrultusunda tasarlanması ve onların yaşamlarını kolaylaştıracak şekilde uyarlanması gerekmektedir.

⁹¹ Shapira vd. 2007, Nasi, Rasanen ve Sarpila 2012; Wagner vd. 2010; Leist 2013; Gamberini vd. 2006; Anderson ve Perrin 2017; UNFPA & HelpAge International 2012; Özkan ve Puruçuoğlu 2010; Koçak ve Terkan 2010; Yıldırım Becerikli 2013.

⁹² Independent Age 2010, 5.

Kaynakça

- Age UK. (2015). *Later Life in a Digital World*. https://www.ageuk.org.uk/Documents/EN-GB/For-professionals/Research/Later_life_in_a_digital_world.pdf?dtrk=true
- Abbey, R. ve Hyde, S. (2009). No Country for Older People? Age and the Digital Divide. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 7, 225–242.
- Akyazı, A. (2018). Dijitalleşen Ticaret: Yaşlı Dostu E-Ticaret Siteleri Üzerine Bir Araştırma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 8 (4), 602-614.
- Anderson, M., Perrin, A. (2017). Tech Adoption Climbs Among Older Adults. *Pew Research Center*, May: 1-22. <https://www.pewresearch.org/internet/2017/05/17/tech-adoption-climbs-among-older-adults/>
- Blaschke, C.M., Freddolino, P.P., Mullen, E.E. (2009). Ageing and Technology: A Review of the Research Literature. *British Journal of Social Work*, 39, 641–656.
- Bourdieu, Pierre, 2004, *Distinction, A Social Critique of Judgements of Taste*, Londra: Routledge and Kegan.
- Bulut, M. (2012). Kültürel Bağlamda Yetişkinlik ve Yaşlılık. *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi* (içinde: s.391-416), Hasan Bacanlı, Şerife Işık Terzi (Ed.), İstanbul: Açılım Kitap.
- Canatan, K. (2015). Çağdaş Toplumlarda ve Kültürlerde “Yaşlılık” Algıları. *Beden Sosyolojisi* (içinde: s.325-344), Kadir Canatan (Ed.), (2. Baskı), Açılım Kitap: İstanbul.
- Damodaran, L., Olphert, W. (2015). *How Are Attitudes and Behaviours to the Ageing Process Changing in Light of New Media And New Technology? How Might These Continue to Evolve by 2025 and 2040?*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/455176/gs-15-17-future-ageing-attitudes-new-technology-er08.pdf
- Darinskaia, L. ve Moskvicheva, N. (2019). Intergenerational Education As a Resource of Digital Socialization of Older People, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 315, 448-451.
- Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- DiMaggio, P., Hargittai, E., Neuman, W.R., Robinson, J.P. (2001). Social Implications of the Internet. *Annual Review of Sociology*, 27, 307–336.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı* (2007). Ankara: DPT Yayınları.
- Ekici, S. K., Gümüüş, Ö. (2016). Yaşlılıkta Teknolojinin Kullanımı. *Ege Tıp Dergisi*, 55 (Ek Sayı / Supplement), 26-30.
- Erendağ Sümer, F. (2017). Sosyal Medya Kullanım Pratikleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma, *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), 166-181.
- Erkal, M. (2006). *Sosyoloji (Toplumbilimi)*. (13. Basım), İstanbul: Der Yayınları.
- Eurostat (2019). Ageing Europe-Looking at the Lives of Older People in the EU. *Statistical Books*,

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10166544/KS-02-19%E2%80%91EN-N.pdf/c701972f-6b4e-b432-57d2-91898ca94893>.

Fingerman, K. L., Pitzer, L. (2007). Socialization in Old Age. *Handbook Of Socialization Theory and Research* (içinde: 232-255), Joan E. Grusec, Paul D. Hastings (Ed.), New York: The Guilford Press.

Gamberini, L., Raya, M.A., Barresi, G., Fabregat, M., Ibanez, F., Prontu, L. (2006). Cognition, Technology and Games for The Elderly: An introduction to ELDERGAMES Project. *PsychNology Journal*, 4, 285–308.

Garbin Praničević, D., Peterlin, J., Bućan J.M. (2017). Do Older People Benefit From Digital Services?, *Information Technology, DIEM : Dubrovnik International Economic Meeting*, 3 (1) 1, 145-160.

Görgün Baran, A. (2008). Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, (2), 86-97.

Görgün Baran, A., Koçak Kurt, Ş., Serdar Tekeli, E. (2017). Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 45, 1-24.

Hargittai, E. (2001). Second Level Digital Divide: Differences in People's Online Skills. *TPRC*, 1-19. <https://arxiv.org/ftp/cs/papers/0109/0109068.pdf>

Iancu, I., Iancu, B. (2017). Elderly in the Digital Era. *Theoretical Perspectives on Assistive Technologies*, 5(60): 1-13.

Independent Age. (2010). *Older People, Technology and Community*. Calouste Gulbenkian Foundation: London.

İlgar, L. (2008). Yaşlılık Dönemi Sosyal Özellikleri ve Serbest Zaman Etkinlikleri. *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık* (içinde: s.63-96), Kurtman Erganlı, Melek Kalkan (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. 10. Basım, İstanbul: Evrim Yayınevi.
Kalaycı, I., Özkul, M., 2017. Geleneksel Kalabilsem Modern Olabilsem: Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Deneyimleri. *Vizyoner Dergisi*, 8 (18), 90- 110.

Koçak, A. ve Terkan, B. (2010). *Medya ve Yaşlılar -Yaşlıların Medya İzleme Davranışları ve Motivasyonları*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Leist, A. K. (2013). Social Media Use of Older Adults: A Mini-Review, Regenerative and Technological Section. *Mini-Review, Gerontology*, 59, 378–384.

Nasi, M., Rasanen, P. ve Sarpila, O. (2012). ICT Activity in Later Life: Internet Use and Leisure Activities Amongst Senior Citizens in Finland. *European Journal of Ageing*, 9(2), 169-176.

Nedopil, C., Schaubert, C. Glende, S. (2015). *A Collection of Characteristics and Requirements of Primary, Secondary and Tertiary Users of AAL Solutions and a Guideline for User-Friendly AAL Design*. http://www.aal-europe.eu/wp-content/uploads/2015/02/AALA_Knowledge-Base_YOUSE_online.pdf

Neves, B., Amaro, F., Fonseca, J. (2013). Coming of (Old) Age in the Digital Age: ICT Usage and Non- Usage Among Older Adults, *Sosyological Research Online*, 18(2), 1-14.

Norris, P. (2001). *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty and The Internet*

Worldwide. Cambridge University Press: Cambridge.

Olphert, C.W., Damodaran, L., May, A.J. (2005). Towards Digital Inclusion—Engaging Older People in the “Digital World”. In *Proceedings of the Accessible Design in the Digital World Conference*, Dundee, Scotland.

Özgür, Ö., Sabbağ, Ç. (2014). *Kırsal Alanda Yaşlılık: Adıyaman Samsat Örneği*. Ankara: Adıyaman Üniversitesi ve SABEV.

Özkan, Y., Puruççuoğlu, E. (2010). Yaşlılıkta Teknolojik Yeniliklerin Kabulünü Etkileyen Sosyalizasyon Süreci, *Aile ve Toplum*, 6 (23), 37-46.

Paul, G., Stegbauer, C. (2005). Is The Digital Divide Between Young and Elderly People Increasing?. *First Monday*, 10 (10), <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/rt/prinrtFriendly/1286/1206>

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-6. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

Ritzer, G. (2000). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*. Şen Süer Kaya (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Robinson, J.P., Dimaggio, P., Hargittai, E. (2003). New Social Survey Perspectives on the Digital Divide. *IT&Society*, 1(5): 1-22.

Ryu, M.-H., Kim, S., Lee, E. (2009). Understanding The Factors Affecting Online Elderly User's Participation in Video UCC Services. *Computers in Human Behavior*, 25, 619–632.

Shapira, N., Barak, A. ve Gal, I. (2007). Promoting Older Adults' Well-Being Through Internet Training and Use. *Mental Health*, 11(5), 477-484.

Sayın, Ö. (1994). *Sosyolojiye Giriş*, 2. Baskı, İzmir: Neşa Yayınevi.

Smith, A. (2014). Older Adults and Technology Use. *Pew Internet & American Life Project*, 1-11. <https://www.pewresearch.org/internet/2014/04/03/older-adults-and-technology-use/>

Seifert, A. (2020). The Digital Exclusion of Older Adults during the COVID-19 Pandemic, *Journal of Gerontological Social Work*, 1-4.

Şenceylan, E. S. (2019). *Motivations Behind Social Media Use By Older Adults*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Taipale, S., Hänninen, R. (2018). *More Years, More Technologies: Aging In The Digital Era*, 14(3), 258–263.

Taşan, R. (2018). *Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Perspektifinden Yaşlıların Sosyal Medya Kullanım Motivasyonları: Tazelenme Üniversitesi Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Tekedere H., Arpacı F. (2016). Orta Yaş ve Yaşlı Bireylerin İnternet ve Sosyal Medyaya Yönelik Görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 377-392.

Terakye, G., Güner, P. (1997). Kriz Potansiyeli Taşıyan Bir Dönem: Yaşlılık, *Kriz Dergisi*, 5 (2), 95-101.

Tezcan, M. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*, 10. Baskı, Ankara: Dünya Kitabevi.

Toffler, A., Toffler, H. (2004). *Zenginlik Devrimi*. Selim Yeniçeri (Çev.), İstanbul: Koridor Yayıncılık.

TÜİK. (2019). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2014-2019*. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33712>

UNFPA & HelpAge International (2012). *Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and a Challenge*. New York: United Nations Population Fund (UNFPA) & London: HelpAge International.

Van Deursen, A., Van Dijk, J. (2010). Internet Skills and the Digital Divide. *New Media & Society*, 13(6): 893-911.

Van Dijk, J.(2006). Digital Divide Research, Achievements And Shortcomings. *Poetics*, 34, 221–235.

Wagner, N., Hassanein, K. ve Head, M. (2010). Computer Use by Older Adults: A Multi-Disciplinary Review. *Computers in Human Behavior*, 26(5): 870–882.

Wang, K. H., Chen, G., Chen, H-G. (2018). Understanding Technology Adoption Behavior by Older Adults. *Social Behavior And Personality*, 46(5), 801–814.

Wu, Y.-H., Damnée, S., Kerhervé, H., Ware, C., Rigaud, A.-S. (2015). Bridging the Digital Divide in Older Adults: A Study From An Initiative to Inform Older Adults About New Technologies. *Clinical Interventions in Aging*, 10 193–201.

Yengin, D., Bayrak, T. (2017). Sosyal Medyada Dijital Kamuoyu. The Turkish Online Journal of Design, *Art and Communication – TOJDAC*, 7 (2), 376-386.

Yengin, D. (2019). Teknoloji Bağımlılığı Olarak Dijital Bağımlılık. The Turkish Online Journal of Design, *Art and Communication – TOJDAC*, 9 (2), 130-144.

Yıldırım Becerikli, S. (2013). Kuşaklararası İletişim Açısından Yeni İletişim Teknolojilerinin Kullanımı: İleri Yaş Grubu Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 44, 19-31.

Zdjelar, R. Zajdela Hrustek, N., Sumpor, M. (2019). Sustainable Develepment and Active Ageing in EU Countries-Bridges and Gaps. *Economic and Social Development (Book of Proceedings)*, 38 th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Khalid Hammes, Mustapha Machrafi, Ante Samodol (Ed.), Rabat, 275-284.

Zur, O. ve Walker, A. (2011). On Digital Immigrants and Digital Natives: How the Digital Divide Affects Families, Educational Institutions, and the Workplace. *Zur Institute - Online Publication*, http://www.zurinstitute.com/digital_divide.html.